

Érdekes könyv került a kezembe. Ez a címe: *Budapest közművelődésügyi viszonyai*. Szerzője dr. Buziássy Károly, s a kötet a Statisztikai Közlemények egyik füzeteként 1938-ban jelent meg. Ha rajtam múlna, a népművelők kötelező tananyagává tenném ezt a könyvet, hogy mindenkiben tudatosodjék: milyen volt egy negyedszázaddal ezelőtt Budapest kulturális élete. Hadd idézzek belőle néhány részt.

Az egyik fejezet

a közkönyvtárakkal

foglalkozik. Ezek szerint a Széchenyi Könyvtárban 1935-ben 28 718-an fordultak meg, s 78 832 könyvet kértek ki. A Fővárosi Könyvtárban (ma: Szabó Ervin Könyvtár) egy év alatt 396 264 olvasó 1 133 026 könyvet olvasott, illetve kölcsönzött. Ezek után önként kínálkozik, hogy megnézzem a *Budapest statisztikai zsebkönyve* című 1960-as kiadványt, amely a főváros 1959-es helyzetét ismerteti. Az adatok szerint 1959-ben a Széchenyi Könyvtár olvasóinak száma 85 600 volt, s ezek 655 400 könyvet olvastak. A Szabó Ervin Könyvtárban — a kerületi könyvtárakkal és a központban együttesen — csaknem 1 700 000-ten olvastak, négy és félmilliónál több könyvet.

Jellemző adat az is, hogy milyen tárgyú újságok és folyóiratok jelentek meg huszonöt évvel ezelőtt. Ezek szerint a lapok 10,5 százaléka egyházi, s a jótékonyággal és „szegénységüggyel” is tíz lap foglalkozott. Üzlet és hirdetés volt a témája 18 újságnak, a természettudományt az időszak kiadványoknak csak 2 százaléka népszerűsítette.

Magyarországon 1934-ben — ezt az évet elemzi a kötet — 3920 mű jelent meg. Ebből 353, azaz 9 százalék volt a vallásos tárgyú, 42 a hadügyi, s a természettudományt — más kérdés, hogy ez sem volt mindig tudományos a szó igazi értelmében — 103 kötet, az összes művek 2,6 százaléka képviselte. Az ifjúsági irodalom alig 5 százaléka erejéig szerepelt a könyvkiadásban.

A színházokról

szóló fejezetben a következő, igen jellemző megállapítást olvashatjuk: „És ma, amikor méltán hangoztatják a színház válságát, önként vetődik fel a kérdés, vajon a színházi dekonjunktúra oka részben vagy egészben a mozgófénykép üzemek diadalmas térhódításában keresendő? Nem éppen! Az érdeklődés csökkenése szerves összefügg a közönség gazdasági helyzetének romlásával. Hisz természetes, hogy míg a közönségnek pénze van, könnyebb a színházi direktciónak táblás házakat elérni.” A statisztikából ezek után kiderül, hogy a 17 fővárosi színház — ebben a szerző által bemutatónak nevezett színházak mellett az „idény- és egyéb színházak” is benne foglaltatnak — 1935. évi bevétele nem egészen 7 millió pengő volt, az évi jegybevételeiből a lélekszám alapján egy főre 6,59 pengő jutott. Itt érdemes lesz utalnom egy másik adatra is. A „Magyarország” 1940. május 22-i száma írta, hogy 1935-től 1938-ig kétféle millió pengővel csökkent a színházak jegybevétele, s a már hosszú évek óta tartó színházi válság egyik jeleként 1924-től 1938-ig csaknem háromezer férőhellyel lett kevesebb a pesti színházak befogadóképessége. A cikk így fejeződik be: „Bizonyos, hogy ez a szám azóta még kedvezőlenebbül alakult.”

Vessünk ismét egy pillantást az 1960-as fővárosi statisztikai zsebkönyvre. Budapest 1959-ben 5472 előadást tartottak (1930—35. között évi átlagban 2193-at), négymilliónál több néző számára, s a lélekszám alapján egy lakosra 2,2 színházlátogatás jut évente.

Magyarországon 1930. és 1935. között 530-ról 440-re esett vissza

a mozik

száma, a fővárosban pedig 92-ről 77-re. (Ez az adat önmaga is megcáfolja azt a nézetet, hogy a színházak akkori dekonjunktúrája a mozik térhódításával járt együtt). 1935-ben kb. húszmillióan jártak moziba, de 1938-ban már csak 18 és félmillióan. Ma — köztudomás szerint — elértük az évi 40 milliós budapesti mozilátogatót, s a hároméves tervben csaknem annyi új mozi létesült, mint amennyi 1935-ben az országban volt.

Érdekes a *hangversenyek* statisztikája is. Budapest 1935-ben összesen 274 hangverseny, matiné est volt, de ebben a számban benne vannak az úgynevezett „magánművészek önálló fellépései” is. Ez a 274 hangverseny és matiné 132 713 hallgatót vonzott, s egy előadásra 484 látogató jutott. Mi derül ki a mai statisztikából? 1959-ben csupán az Állami Hangverseny- és Műsorigazgatóság 861 előadást rendezett 654 000 ember számára.

A gazdasági helyzetet élénken jellemzi a rádióelőfizetők számának akkori és mostani alakulása. Az országban 1931-ben 325 000 előfizető volt, ez 1932-ben háromezerrel csökkent, s ezután évenként hatezerrel, nyolcezerrel, majd 1934-től 1935-ig 13 ezerrel nőtt. 1959-ben Budapesten 592 000 rádióelőfizető volt és a Statisztikai Hivatal jelentése szerint három év alatt 450 ezerrel emelkedett az előfizetők száma, azaz többel, mint amennyi előfizető huszonöt évvel ezelőtt egyáltalán volt.

Mivel foglalkozott huszonöt évvel ezelőtt

az ismeretterjesztés

A könyv tanulsága szerint „a cselédek számára tartott előadások egy része e foglalkozásbeli nők munkájának jelentőségét, társadalmi és nemzetgazdasági fontosságát ismertette... A mondottakon kívül az előadók felhívták hallgatóik figyelmét a nagyváros veszélyeire és a megfelelő szórakoztatási lehetőségek ismertetése mellett egészségügyi problémákat is kellőképpen megvilágítottak.” „A munkások részére tartott előadássorozatok tárgyköré főként egészségügyi, gazdasági és szociális kérdéseket ölelt fel. Így bemutatásra kerültek azok a törvények és intézmények, amelyek a munkásság gazdasági és egészségügyi védelmét szolgálják és szociális gondoskodást biztosítanak.” Magyarra fordítva, ezek az előadások főként azzal foglalkoztak: hogyan gondoskodik az uralkodó osztály a munkások életéről, szociális helyzetéről, kulturális igényeinek kielégítéséről. Ezt a „gondoskodást” az adatokból láthatjuk.

Végül az érdekes statisztikai kiadvány szerzője arról közölt kimutatást, hogy

ennyit költött Budapest lakossága 1935-ben a kultúrára.

Ezek szerint Budapesten múzeumi látogatási díjakra fejenként három fillért, színházjegyekre 6,59, mozijegyekre 6,54 pengőt, hangversenyjegyekre 66 fillért költöttek évente. Azaz: havonként alig 50—50 fillér jutott Budapesten színházra és mozira az embereknek, koncertre pedig 5 fillér. Ha meggondoljuk, hogy mint minden, a polgári korszakban készített statisztika, ez is sántít egyben és másban, a jómódúak gyakori színházba, moziba járását egybe veszi a munkásokéval, akik huszonöt évvel ezelőtt nemigen jártak az Operába vagy a Zeneakadémiára, mégis világosabb, hogy ezek az adatok milyen sivár kulturális viszonyokat tükröznek.

Ezek után minden csodálatunk a szerzőé, aki e dicsekvés nem nagyon alkalmas adatok után így fejezi be könyvét: „Nem lehet vitás, hogy magyar hazánk és fővárosának népessége bátran megállja a helyét a tekintélyes kultúrnemzetek sorában”.

Mi, ma, 1961-ben szerényebbek vagyunk. A hároméves tervről szóló jelentés például — minden kommentár

nélkül — ilyen adatokat közöl: „A legtöbb műszaki és villamossági cikkből a tervezettnél nagyobb mennyiség kerül forgalomba: pl. mosógépből 345 000 darab... televízió vevőkészülékekből 112 000 darab, motorkerékpárok-

ből 87 000 darab.” De azért ezek a prózai számok egy 1935-ös statisztikai jelentés tükrében mégis nagyon színesek és szépeknek tűnnek.

Azok is.

Gábor István